

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОЛЕТАРСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ (20-ті рр. XX ст.)

Кравченко О.О.

Пролеткульт - культурно-просвітницька і літературно-художня організація пролетарської самодіяльності при Наркомосі, яка мала за мету широкий і всебічний розвиток пролетарської культури самим пролетаріатом. Пролеткульт був створений за місяць до Жовтневого перевороту з метою підтримки «самодіяльності» пролетаріату у різних сферах культури, причому тільки на добровільних засадах. Із початку створення Пролеткульт став чітко структурованою організацією, яка мала статут, виборчий Центральний комітет, раду і відділи: організаційний, літературний, видавничий, театральний, бібліотечний, шкільний, клубний, музично-вокальний, науковий, господарський. Окреме місце у культурній концепції Пролеткульту відводилося розвитку пролетарської науки шляхом створення Пролетарських університетів. На думку пролеткультівців, вони забезпечували б підготовку фахівців, які б займалися розробкою наукових основ пролетарської культури.

Під час Першої Всеросійської конференції культурно-просвітницьких організацій у вересні 1918 р. було поставлено завдання перед пролетаріатом «соціалізації науки», тобто перероблення тогочасної науки за формою та змістом з колективно-трудової точки зору і передачі її у такому вигляді робочим масам. Основними організаційними засобами реалізації цієї мети виступали:

1) Створення Робочого Університету - цілісної системи культурно-просвітницьких установ, яка послідовно сприяє оволодінню пролетаріату науковими методами і вищими досягненнями науки.

2) На основі діяльності Робочого Університету необхідно виробити Робочу Енциклопедію, в якій чітко, доступно і зрозуміло викладені методи і досягнення науки з пролетарської точки зору [1].

3) Робочий університет був чисто класовою установою. Так, у резолюції Всеросійської конференції Пролеткульту вказувалося: «9. Доступ в Пролетарські

Університети повинен бути вільний в першу чергу для робочих... 10. Всі пролетарські громадські установи, фабричні заклади, торгово-промислові, професійні, кооперативні повинні надавати своїм робітникам можливість відвідування університетських курсів» [1]. На думку ідеологів Пролеткульту саме класовий підхід до організації навчального процесу в університеті дозволить краще формувати новий світогляд у слухачів.

Навчання повинно було будуватися на товариській співпраці викладачів і слухачів. Ця відмінність від старої школи мало методологічне значення: вона відповідала принципу перевірки наукового знання практикою життя і відмови від авторитаризму, як характерної риси старого світу.

Ідея Пролетарського університету була підтримана делегатами 3 'їзду з позашкільної освіти (травень 1919 р.), в резолюції якого говорилося: «Підтримати Пролетарський університет - могутній засіб створення пролетарської робочої інтелігенції» [4].

Загальний програмний план Університету передбачав три цикли: а) підготовчий - повинен оформити і систематизувати ті знання, які мають слухачі, а також доповнити їх усіма знаннями, необхідними для засвоєння основного циклу; б) основний - повинен широко і міцно закласти основи соціалістичного світорозуміння, перетворюючи слухача в освіченого соціаліста, що володіє основними методами різних сфер науки; в) спеціалізований - ділиться відповідно суспільного процесу на факультети: технічний, економічний і культурний. На кожному з них спеціально, поглиблено в науковій постановці вивчається відповідна група предметів у тісному взаємозв'язку з політичною економією [1].

Саме третім курсом завершувалася навчальна частина університеті. Той, хто навчався далі, вступав у сферу науково-академічної роботи, яка також повинна була бути організована колективно.

В Центральному державному архіві вищих органів влади та управління віднайдено відомості про роботу Пролетарських університетів на території України. Зокрема, від 16 квітня 1919 р. збереглися відомості про проведення Першої Катеринославської конференції пролеткульту, під час якої прийнято

резолуцію про створення Пролетарського університету на засадах, що обґрунтовані у ході Першої Всеросійської конференції Пролеткульту [3]. Повідомлення від 22 квітня 1919 р. від Кременчуцького Пролеткульту про набір слухачів на другий семестр Пролетарського університету. Приймалися в першу чергу робочі, потім бажанчі за спискам профспілок і фабрично-заводських комітетів. На другий семестр були відкриті наступні відділи: суспільно-історичний, літературно-філософський, природничо-науковий, фізико-хімічний, національний. Цікавими є свідчення про великий інтерес з боку робітників до Пролетарського університету [5].

З огляду на суспільно-політичні перетворення, ставлення радянської влади і комуністичної партії до пролеткульту носило реакційний характер, зокрема після листа ЦК РКП (б) «Про пролеткульту» (1921). Отримавши у 1918 р. автономність у своїй діяльності, Пролеткульт мав конкурента, яким виступав Наркомпрос. Між губернськими відділами народної освіти і місцевими пролеткультами відбувалися постійні конфлікти. Згодом було гостро критиковано діяльність Пролетарських університетів як «розсадників богданівщини» і ліквідовано.

Література

- 1 Богданов А. Пролетарский университет / А. Богданов // Богданов А. О пролетарской культуре (1904 -1924). - Ленинград: Издательское товарищество «Книга», 1924. - С. 238-262.
- 2 Горбунов В.В. Ленин и пролеткульт / В.В. Горбунов. - М. : Политиздат, 1974. - 239 с.
- 3 Інформаційні повідомлення про роботу відділів Тимчасового робітничо-селянського уряду України, Раднаргоспу, заснування Ревтрибуналу, Єдиного Народного суду, встановлення Радянської влади на місцях, організацію комуністичних осередків, Всеукрпролеткульту, курсів агітаторів і інструкторів при ревкомах України, допомогу голодуючим дітям, про роботу профспілок (31 січня - 28 лютого 1919 р.) // Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. - Ф. 1738. - Оп. 1. - Спр. 32. - Арк. 230-231
- 4 Первый Всероссийский съезд по внешкольному образованию // Внешкольное образование. - 1919. - № 4-6.
- 5 Телеграма БУП із Кременчука. 22.04.1919 р. // Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. - Ф. 1738. - Оп. 1. - Спр. 28. - Арк. 317-318.